

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Негребецький В. В.

ВСТУП

Початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 року стало переломним днем не лише для України, а й для всього світу. В Україні атакують і бомбардують не лише військові частини, але й варварське руйнують критичну інфраструктуру, зокрема житлові квартали, гинуть мирні жителі та навіть діти¹. Порушуються основні принципи міжнародного співробітництва та норми міжнародного права. Український народ захищає не лише свою країну, націю, а й незалежність інших європейських держав, а також фундаментальні принципи міжнародного права: демократію, права і свободи людини, верховенство права та нашу спільну безпеку на даний момент і назавжди, майбутне всього людства. Особливо важка ситуація в регіонах, де ведуться активні бойові дії. На сході України нещадних бомбардувань зазнає Харків, де зосереджено чимало визначних пам'яток української культури, принципово важливих для її історії². Серед постраждалих пам'яток у середмісті Харкова – будівля Харківського художнього музею, зведена ще 1912 р. як особняк за проектом видатного українського зодчого О. Бекетова. Унаслідок бомбардувань постраждала й Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, побудована в 1899–1901 рр. так само за проектом О. Бекетова.

Унаслідок ракетного удару 7 травня 2022 р. було розгромлено Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди в с. Сковородинівка на Харківщині, де в старовинній садибі XVIII ст. незадовго до смерті оселився видатний український філософ, людина високого європейського рівня освіченості, поет, відомий ще й своїми символічними малюнками. Тут росте 700-річний дуб, під яким він працював, тут, на території садиби, Григорій Сковорода і був похований.

¹ Звернення. (04.03.2022) URL: <https://crimcongress.com/news/звернення/>.

² У Харкові 24 історичні будівлі пошкоджені внаслідок ударів РФ 16 січня (18 січня 2024). URL: <https://suspilne.media/kharkiv/664194-u-harkovi-vnaslidok-udariv-rf-16-sicnia-poskodzeni-24-istoricni-budivli/>.

З огляду на це культура України, особливо культурна спадщина, знаходиться під ударом, і потребує захисту. Попри свою потенційну уразливість у часи кризи, культура не стала беззахисною, продемонструвала свою опірність та врешті спроможність формувати власний порядок денний. Працівники культурної сфери, волонтери, воїни, місцеві громади, тисячі небайдужих людей виявляють свою громадянську відповідальність, а в багатьох випадках і справжній героїзм при захисті культури та культурної спадщини України.

Водночас солідарність усього світу, міжнародна допомога в порятунку та збереженні культури України під час війни – безпрецедентні за інтенсивністю й масштабом.

У реагуванні на дії армії агресора Україна орієнтується на світовий досвід, закладений у нормах міжнародного права, а саме на Гаазьку конвенцію про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, Перший та Другий протоколи до неї.

Реалії повномасштабної війни засвідчують неефективність тих положень Гаазької конвенції, в яких ідеться про зобов'язання договірних сторін утримуватися від будь-яких ворожих актів стосовно культурних цінностей, грабунку, крадежу, незаконного привласнення їх, актів вандалізму щодо них тощо. Проте саме ці правові норми дають змогу класифікувати такі дії росіян як злочини, відповідно це накладає обов'язок як на Україну, так і на світове співтовариство докласти зусиль до розслідування кожного такого зафіксованого злочину та несення відповідальності за нього.

Проблемі охорони культурної спадщини неодноразово приділялася увага у юридичній науці, причому досліджувалися різноманітні аспекти цього правового інституту в залежності від галузі права. Проте питання розслідування кримінальних правопорушень в сфері охорони об'єктів культурної спадщини є не достатньо висвітленими в науковій літературі³. Необхідно відзначити, що в літературних джерелах в основному розглядалися окремі аспекти використання інформаційно-аналітичних систем і технологій відеомоніторингу в діяльності органів правоохоронних органів.

Метою дослідження є сформувати відповідний рівень знань для фахового документування випадків руйнувань та пошкоджень культурних цінностей унаслідок збройного конфлікту – як для фіксування та обліку цих фактів, так і для підсилення спроможностей уповноважених

³ Примітка. Стаття написана у межах розробки фундаментальної теми «Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі», яка досліджується фахівцями НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України.

органів та їхніх представників під час розслідування та встановлення фактів порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Питанням використання інформаційних технологій та інновацій в розслідуванні кримінальних правопорушень були присвячені роботи таких вчених-юристів, як Г.К. Авдєєва, В. С. Батиргарєєва, В. І. Борисов, Т. Я. Гнідець, Ю. І. Дмитрик, К.В. Дубонос, Н. М. Дяченко, В. А. Журавель, В. П. Захаров, А. О. Ігнатович, Р. С. Козьяков, В.О. Коновалова, Т. М. Лемеха, А.М. Лисенко, О. С. Мельник, А. О. Мороз, І. В. Олешко, Ю. В. Осадча, О. В. Рибальський, В. І. Рудешко, В. І. Соловійов, Л. І. Сопільник, І. О. Супрун, В. В. Топчій, А. О. Фесенко, В. Г. Хахановський, Л. М. Хмельничий, Р. Ю. Царьов, В. А. Швець, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, та інших⁴.

Разом із тим, не всі існуючі на даний час технології були предметом дослідження і висвітлення в контексті розслідування воєнних злочинів та злочинів агресії проти культури та культурної спадщини України. Тому питання дослідження можливості впровадження таких технологій в діяльність, пов'язану з розслідуванням і попередженням кримінальних правопорушень потребує подальшого розгляду. Також у зв'язку з війною в Україні вкрай актуальним становиться питання використання можливостей технологій інформаційної аналітики в підвищенні ефективності розслідування воєнних злочинів та злочинів агресії проти культури та культурної спадщини України.

1. Роль взаємодії правоохоронних органів, збройних сил України та міжнародних правозахисних організацій в захисті культурної спадщини України

В умовах агресивної війни проти українського народу державна політика у сфері культурної спадщини стає важливим чинником забезпечення національної безпеки України. Культурна спадщина набуває ключового значення для створення матеріального і нематеріального культурного, ціннісного підґрунтя для єдності суспільства, посилення української громадянської ідентичності, дальшого розвитку України як цілісної та демократичної держави, згуртованості Українського народу⁵.

⁴ Проблеми використання систем штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції // Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-семінару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 6-10. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bits.../123456789/18957/1/6-10.pdf>

⁵ Культурна спадщина та національна безпека : аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 58 с.

Широкомасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 р., поставило під загрозу величезний пласт культурної спадщини нашої держави. Під час бойових дій багато церков, музеїв, архітектурних та скульптурних споруд, бібліотек, інших історичних і культурних пам'яток опинилися перед загрозою знищення, а деякі вже зруйновані. Наразі на сайті Міністерства культури та інформаційної політики України зафіксовано 513 пошкоджених та зруйнованих об'єктів культурної спадщини й культурних установ України⁶.

Як відзначають науковці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, широкомасштабне вторгнення на територію України 24 лютого 2022 р. спровокувало чи не найбільшу за останні 80 років світову кризу – гуманітарну, кризу міжнародного права і міжнародних інституцій, а також поставило під загрозу величезний пласт європейської культурної спадщини⁷. Під час бойових дій багато об'єктів культурної спадщини України, зокрема церкви, музеї, архітектурні та скульптурні споруди, бібліотеки та інші історичні і культурні пам'ятки перебувають під загрозою руйнування або пошкодження, а деякі вже зазнали їх. Зрозумілим видається занепокоєння ЮНЕСКО О з цього приводу – на території України знаходиться сім об'єктів Світової спадщини, зокрема розташованих у Львові та Києві; міста Одеса та Харків входять до мережі творчих міст, а деякі національні архіви України включено до Реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Сьогодні актуальним питанням залишається широка імплементація в національне, зокрема кримінальне законодавство України норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права охорони культурних цінностей. Необхідно опиратися на світовий досвід, закладений у нормах міжнародного права, а саме на Гаазьку конвенцію про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року, Перший та Другий протоколи до неї. Крім того, надзвичайно важливим є підвищення якості національних розслідувань воєнних злочинів, документування воєнних злочинів, створення доказової бази, що дасть

<https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08> URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-09/ad_kult_spad_nac_bezp_06092023.pdf

⁶ 1987 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію (02.05.2024). URL: <https://mcip.gov.ua/news/1987-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-zaznaly-poshkozhdzen-chy-rujnuvan-cherез-rosijsku-agresiyu/>; ЮНЕСКО: з початку війни у Харківській області пошкоджено 51 культурну пам'ятку (перелік) 24.10.2022. URL: <https://times.kharkiv.ua/2022/10/24/yunesko-z-pochatku-vijni-u-harkivskij-oblasti-poshkozhdzeno-51-kulturnu-pam-yatku-perelik/>

⁷ Кара-Васильєва Т. В. Культурна спадщина України: дослідження, її стан у період новітніх викликів сучасності. *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 7. С. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2022_7_13

зможу ефективно відстоювати інтереси України як у міжнародних судах, так і здійснювати правосуддя на національному рівні.

На теперішній час питання збереження пам'яток архітектури є особливо актуальним для України, культурно-історична спадщина якої щодня зазнає цілеспрямованого нищення⁸. Збереження і примноження культурного надбання забезпечується системою правових та організаційно-управлінських заходів. Базові принципи охорони об'єктів культурної спадщини сформульовані в Конституції, ратифікованих парламентом України міжнародних конвенціях, законодавчих актах щодо забезпечення збереження культурних надбань, серед яких: Закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» та інших нормативних актів. Комплексне розв'язання проблеми забезпечення кримінально-правової охорони культурної спадщини та культурних цінностей можливе при ефективній реалізації державної політики у сфері запобігання шляхом налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів, збройних сил України та Міністерства культури України, діяльність яких повинна бути спрямована на розробку конкретних заходів, підвищення ефективності запобіжних заходів⁹.

Діяльність зі збереження й захисту культурного надбання Українського народу має бути контрольовано та координовано державою. Проте ці контроль і координація ніколи не будуть ефективними без належної й максимально відкритої комунікації з усіма суб'єктами процесу – керівниками та працівниками культурних установ, членами фахових громадських організацій, волонтерами, представниками органів місцевого самоврядування, центральних, військових і правоохоронних органів влади. Ця комунікація не може бути фрагментарною й однобічною, а має працювати як дієва система, що забезпечує комунікацію на всіх рівнях та сприяє ухваленню максимально ефективних оперативних рішень.

Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 було схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–

⁸ Прокурори на захисті державних інтересів: Захист культурної спадщини на Одещині. (29.03.2024). URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prokurori-na-zaxisti-derzavnix-interesiv-zaxist-kulturnoyi-spadshhini-na-odeshini>

⁹ Кулакова Н. В. Кримінально-правова охорона об'єктів культурної спадщини України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9/52.pdf>

2027 роки¹⁰. «Кожен елемент державної системи – органи правопорядку передусім – мають працювати так, щоб люди реально відчували безпеку й захищеність, щоб люди реально відчували справедливість, щоб гарантувалося на рівні інституцій, на рівні повсякденної роботи тих, по кому люди судять про державу. Довіра в державі, довіра до держави формуються з довіри до тих, хто діє від імені держави. Правоохоронці, система прокуратури – ключові в цьому. Звичайно, разом з усіма іншими, хто працює в державному апараті», – наголосив Президент України¹¹.

В травні 2023 року Міністерство культури та інформаційної політики України та Міністерство культури і національної спадщини Республіки Польща уклали Меморандум про співпрацю щодо інвентаризації архітектурних та археологічних втрат внаслідок збройної агресії рф проти України¹². Ініціатива отримала назву «Проект порятунку української спадщини». Його мета – підтримка зусиль з порятунку та збереження культурної спадщини України, що перебуває під загрозою знищення або пошкодження, з особливим наголосом на об'єктах всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та об'єктах, внесених до Попереднього Списку Конвенції про охорону Всесвітньої культурної і природної Спадщини ЮНЕСКО, документування та аналіз її поточного стану збереження та ступеню її пошкодження у визначених адміністративних одиницях, що особливо постраждали від ведення бойових дій, а також аналіз ефективності методів та процедур, що застосовуються на сьогодні для документування культурних втрат на територіях, що постраждали від бойових дій.

Все вищезазначене буде реалізоване, зокрема, через:

- підготовку за допомогою сучасних неінвазивних методів документації про знищення та пошкодження об'єктів культурної спадщини внаслідок військових дій країни-агресора;
- використання супутникових технологій у виявленні та макро- і мікропросторовий аналіз стану збереження об'єктів культурної

¹⁰ Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: Указ президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>.

¹¹ Президент України схвалив Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку (12.05.2023). URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prezident-ukrayini-sxvaliv-kompleksnii-strategicnii-plan-reformuvannya-organiv-pravoporyadku>.

¹² Україна та Польща підписали Меморандум про співпрацю щодо інвентаризації втрат культурної спадщини внаслідок вторгнення рф. (24 травня 2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-polszcha-pidpysaly-memorandum-pro-spivpratsiushchodo-inventaryzatsii-vtrat-kulturnoi-spadshchyny-vnaslidok-vtorhnnennia-rf>.

спадщини на територіях звільнених від окупації та на постконфліктних територіях;

- сприяння збору доказів щодо злочинів проти культурної спадщини для розслідування міжнародним кримінальним обвинуваченням;

- мериторичну підтримку процесу побудови нової системи комплексної охорони та управління у сфері культурної спадщини України;

- підготовку групи українських фахівців для документування збитків, завданих війною культурній спадщині, на основі міжнародного та польського досвіду захисту культурної спадщини постконфліктних територій;

- розробку теоретичних засад і процедур оновленої міждисциплінарної методології польової інвентаризації воєнної шкоди у сфері культурної спадщини, адаптованої до умов європейського театру воєнних дій.

Культурна спадщина – це матерія суспільства. І підвищення громадської обізнаності про цей аспект життя в Україні – якої шкоди йому завдає війна – це насправді дуже важливо.

2. Використання інформаційно-аналітичних систем і технологій відеоспостереження та документування наслідків війни з метою підвищення ефективності розслідування і протидії кримінальним правопорушенням проти культурної спадщини

Відразу після повномасштабного вторгнення у 2022 році Смітсонівський інститут у США створив Ініціативу культурного порятунку у співпраці з Природничим музеєм штату Вірджинія та Мерілендським Університетом, які мають необхідне обладнання та досвід з моніторингу та збереження об'єктів культурної спадщини¹³.

Дослідники Смітсонівського американського музейного центру заснували проєкт дистанційного моніторингу культурної спадщини України щоб задокументувати шкоду, завдану культурній спадщині, для потенційних майбутніх розслідувань воєнних злочинів. Щоб проаналізувати стан культурних пам'яток, дослідники використовують технологію супутникових фото, розроблену в НАСА для виявлення лісових пожеж. Ця технологія фіксує кінетичну активність за допомогою інфрачервоних сенсорів тепла. Фото з кінетичною

¹³ Музейники США за допомогою технологій НАСА допомагають Україні збирати докази воєнних злочинів РФ (07.09.2023). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kulturna-spadshchyna-voyenni-zlochyny/32596637.html>.

активністю зіставляють із мапою культурних об'єктів і виявляють, який об'єкт потенційно перебував у пожежі чи під обстрілом. В процесі моніторингу дослідники можуть повідомляти колег, які працюють над збереженням культурних об'єктів, про статус об'єкта на недоступній території, можуть їм порадити порятунок яких будівель потрібно зробити пріоритетом. Це допомагає українським колегам визначити, куди потрібно спрямовувати ресурси. На їхній мапі станом на вересень 2023 р. було позначено 28 000 об'єктів української культурної спадщини, за якими вони можуть спостерігати. Це музеї, меморіали, пам'ятники, релігійні заклади, бібліотеки, археологічні пам'ятки. Лише за перший рік повномасштабної війни дослідники задокументували понад півтори тисячі об'єктів, які можуть бути пошкодженими. В той же час, за даними Міністерства культури та інформаційної політики України, було офіційно підтверджено, що в Україні пошкоджені 664 об'єкти культурної спадщини. Скільки їх насправді зруйновано і хто саме має понести за це відповідальність, Україна розслідує в суді, після деокупації. Зокрема, за допомогою дослідників Смітсонівського інституту.

Відеоспостереження – це процес спостереження, що реалізується із застосуванням оптико-електронних пристроїв, призначених для візуального контролю та автоматичного аналізу¹⁴. Системи відеоспостереження розповсюджені й широко використовуються в різних сферах життя людини. Для контролю навколишнього середовища з метою безпеки життєдіяльності в даний час широко використовуються системи відеоспостереження – комплекс обладнання та програмного забезпечення, призначений для моніторингу поведінки, дій або інформації з метою збирання інформації, впливу, управління та координації. Завдяки автоматизації та швидкості роботи, використання біометрії для розпізнавання особи, такі технології є дуже корисними в будь-якій галузі діяльності людини, де необхідно перевірити і підтвердити особу за її біометричними характеристиками. Це може бути безпека, оборона, міграційні процеси, банківська сфера та моніторинг, та ін. Причому дати вичерпний перелік сфер застосування біометричних технологій на сьогодні вже є неможливим, оскільки сама ідея перевірки й підтвердження особи людини вже більше і більше стає привабливою і асоціюється з безпекою.

У Верховній Раді України 20.02.2024 р. було зареєстровано законопроект «Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної

¹⁴ Рувінська В.М., Девятков В.В. Відеоспостереження для систем безпеки: моделі, методи та запропоновані рішення. Інформатика та математичні методи в моделюванні. 2021. Том 11, № 4. С. 331-342. URL: [http://immm.op.edu.ua/files/archive/n4_v11_2021/2021_4\(9\).pdf](http://immm.op.edu.ua/files/archive/n4_v11_2021/2021_4(9).pdf)

безпеки», який пропонує запровадити єдину всеукраїнську систему відеомоніторингу з використанням персональних даних громадян¹⁵.

Представлений проект було розроблено з метою забезпечення національної та державної безпеки, підвищення загального рівня публічної безпеки і порядку, забезпечення безпеки місць проживання та перебування громадян шляхом запровадження на базі органів державної влади та органів місцевого самоврядування у відповідності з єдиними функціональними і технологічними стандартами єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки, що забезпечить моніторинг та сприятиме попередженню і ліквідації можливих загроз, а також контроль за усуненням наслідків надзвичайних ситуацій і правопорушень.

Законопроектом передбачено, що державне регулювання суспільних відносин у сфері створення та впровадження єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки ґрунтуватиметься на таких принципах:

- верховенство права;
- законність;
- повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина;
- відкритість та прозорість;
- безперервність;
- забезпечення безпеки людини, суспільства і держави при застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій;
- повага до людської гідності;
- відкритість для демократичного цивільного контролю.

Для того, щоб майбутня система відеомоніторингу України запрацювала, проект Закону передбачає нормативне регулювання за наступними важливими напрямками:

єдині функціональні та технічні вимоги до побудови та функціонування систем відеомоніторингу стану публічної безпеки центрального, регіонального та місцевого рівнів, відомчих систем відеомоніторингу підприємств, установ організацій (незалежно від форм власності) та фізичних осіб, установлених у публічних місцях, порядок доступу до інформації, а також складу відеоданих, метаданих, аналітичних даних, відеоархівів, сигналів тривоги, що створюються ними;

забезпечення єдиних правил інформаційного обміну на державному, регіональному та місцевому рівнях між суб'єктами єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки через єдиний

¹⁵ Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки: проект Закону від 20.02.2024 р. № 11031. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43733>

інформаційний простір з урахуванням розмежування прав доступу до інформації;

забезпечення захисту інформації, у тому числі персональних даних у системах відеомоніторингу стану публічної безпеки центрального, регіонального та місцевого рівнів та відомчих системах відеомоніторингу підприємств, установ організацій (незалежно від форм власності) та фізичних осіб, установлених у публічних місцях.

За думкою авторів законопроекту, впровадження єдиної системи відеомоніторингу стану публічної безпеки відповідає і базується на таких важливих нормативно-правових актах, як Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, закони України «Про національну безпеку України», «Про захист інформації в інформаційно – комунікаційних системах», «Про електронні комунікації», «Про критичну інфраструктуру», «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про Національну поліцію».

На 11-й надзвичайній спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (далі – *Генасамблея ООН*) 14 листопада 2022 року було прийнято Резолюцію «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України» ES-11/5, якою країну-агресора закликали виплатити військові репарації Україні шляхом створення міжнародного компенсаційного механізму за збитки, завдані повномасштабним вторгненням¹⁶.

Ця Резолюція містить три наріжні моменти.

По-перше, підтверджено, що країна здійснює агресію і за міжнародним правом повинна сплатити репарації.

По-друге, країнам ООН рекомендовано створити міжнародний реєстр збитків як базу даних для фіксування шкоди, завданої російською федерацією після 24 лютого 2022 року на території України.

По-третє, Генасамблея ООН визнала необхідність створення міжнародного компенсаційного механізму, оскільки до сьогодні не існує судової інстанції, до якої могли б звернутися постраждалі для відшкодування збитків.

Після ухвалення Резолюції Генасамблеї ООН, за яку проголосували 94 держави, Україна разом з партнерами розпочала перемовини про створення відповідних реєстрів.

¹⁶ Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй A/RES/ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового захисту і забезпечення відшкодування шкоди у зв'язку з агресією проти України» (14 листопада 2022). URL: https://rd4u.coe.int/documents/358068/372244/A_RES_ES-11_5.pdf/079afc90-b392-a0ab-43ad-41409c7e8aa4?t=1708702069853.

Рада Європи запропонувала створити такий реєстр під її егідою. І в травні 2023 року в Рейк'явіку було підписано відповідну угоду, до якої можуть долучитися не лише члени РЄ. До документа приєдналися 43 країни та Євросоюз як регіональна організація. Реєстр функціонує як юридична особа, створена за законодавством Нідерландів і розташована в Гаазі¹⁷.

Закон № 2923-IX від 23 лютого 2023 року – центральний нормативний акт, що регулює відбудову нерухомості та механізм виплати компенсацій за пошкоджене чи знищене унаслідок війни житло¹⁸. Прийняття цього закону було важливим кроком у забезпеченні соціального захисту громадян, що визначив правові та організаційні засади надання державою компенсацій за пошкоджені та знищені окремі категорії об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, спричинених військовою агресією.

Кабінет Міністрів України Постановою № 624 від 16 червня 2023 р. затвердив Порядок ведення Реєстру пошкодженого та знищеного майна, яким зокрема було:

затверджено перелік функціоналу Реєстру;

визначено перелік відомостей, які зберігаються в Реєстрі;

конкретизовано ролі користувачів Реєстру, зокрема органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій, держпідприємств, міністерств та інших органів центральної виконавчої влади;

деталізовано процедуру отримання доступу до Реєстру для публічних реєстраторів та користувачів реєстрової інформації;

зафіксовано чіткий перелік взаємодій з іншими інформаційно-комунікаційними системами та обміну даними¹⁹.

Постановою від 01.12.2023 р. № 1256 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326» Уряд затвердив перелік категорій шкоди та збитків і доручив Мін'юсту подати їх до Реєстру збитків як пропозиції з метою можливого врахування під час створення правил і положень, що регулюють

¹⁷ Реєстр збитків для України. Хронологія подій. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/timeline>.

¹⁸ Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#n2>.

¹⁹ Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 р. № 624. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text>.

роботу Реєстру збитків. Реєстр створюється спільно з Україною і для України, є розуміння, що пропозиції України будуть враховані під час розроблення правил Реєстру²⁰.

Сучасними завданнями цифрової криміналістики є пошук і аналіз цифрових слідів, аналіз даних, збирання доказової інформації у цифровому середовищі. Під цифровими доказами необхідно розуміти фактичні дані, які представлені у вигляді бінарного (двійкового) коду та містять інформацію, що має значення для об'єктивного вирішення справи. В Україні створено цифрових платформ, призначених для збирання доказів воєнних злочинів в Україні, зокрема Портал «Культурні злочини» для збору доказів руйнування російською армією історичних та культурних пам'яток²¹.

Громадська організація «Антикорупційний штаб» спільно з представниками Міністерства відновлення, Міністерства цифрової трансформації, Київської школи економіки, Офісу Генпрокурора та партнерів 05 липня 2023 р. висловились щодо необхідності створення єдиної цифрової платформи для фіксації пошкоджених та зруйнованих об'єктів²². Вона необхідна щоб збирати докази злочинів країни-агресора, забезпечувати прозорість та підзвітність відновлення усіх зруйнованих та пошкоджених об'єктів. Проект реалізовується в Україні міжнародною організацією Pact за допомогою Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Для цього створили Карту руйнувань та відновлення – єдиний подібний інструмент у формі відкритих даних²³. Фіксацію зруйнованих об'єктів культури та пам'яток можлива за допомогою застосування «Pact Providence». Цей програмний додаток допомагає у формі верифікованих відкритих даних збирати інформацію про об'єкти та фіксувати їх зі збереженням метаданих. В межах проекту також запустили новий реєстр «Зруйнованих об'єктів культурної спадщини України». За його допомогою стала можливою фіксація пошкоджених об'єктів культури (пам'ятки історії та культури, визначні місця та будівлі). Адже прозорість у фіксації постраждалих об'єктів допоможе прозорій відбудові. Захід організований в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується USAID та реалізується Pact в Україні.

²⁰ Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.12.2023 р. № 1256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-2023-%D0%BF#Text>.

²¹ Портал «Культурні злочини». URL: culturecrimes.mkp.gov.ua.

²² Запустили «Реєстр зруйнованих об'єктів культурної спадщини України». (05 липня 2023 р.). URL: <https://shtab.net/news/view/vprovadzhueno-cifrovi-instrumentidlya-fiksaciji-v/>.

²³ Карта Відновлення та Руйнувань. URL: <https://reukraine.shtab.net/objects>.

3. Роль міжнародного інформаційного співробітництва криміналістів і судових експертів розслідуванні злочинів проти культурної спадщини

В розслідуванні воєнних злочинів традиційно особлива роль належить міжнародному співробітництву криміналістів і судових експертів. Історично це пов'язано з роллю судової медицини та експертизи у фіксації слідів злочинів, їх аналізі та формуванні юридичних, судових та експертних висновків свідків. Яскравим історичним прикладом в цьому контексті є діяльність видатного фахівця-криміналіста Р.А. Рейсса щодо фіксації слідів міжнародних злочинів, скоєних під час першої світової війни²⁴. Історія криміналістики має й інші приклади міжнародного співробітництва криміналістів та судових експертів: міжнародний союз судово-медичних експертів ("IFU")²⁵.

Завдяки спільним зусиллям Президентів, Кабінетові Міністрів і Верховній Раді України вдалося задіяти легітимні міжнародно-правові механізми, передусім, Міжнародний кримінальний суд та Раду Безпеки ООН, для притягнення винних до відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права та скоєння воєнних злочинів в Україні. При цьому, на територіях України, звільнених із під окупації (Буча, Гостомель, Ірпінь і ін.), уже сьогодні вдається реалізовувати спеціальний механізм правосуддя, що полягає в спільній роботі національних та міжнародних фахівців: експертів, слідчих, прокурорів та суддів зі збору об'єктивних і неупереджених доказів грубого порушення міжнародних законів і звичаїв ведення війни в Україні.

Існують різні форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи. Зокрема, до основних з них належать: 1) обмін інформацією (науково-інформаційний обмін); 2) спільні наукові та практичні заходи (конференції, симпозіуми, конгреси тощо); 3) підготовка експертних кадрів та підвищення кваліфікації за кордоном; 4) взаємодія в рамках підвищення якості судових експертиз в різних країнах; 5) міжнародна стандартизація судово-медичної діяльності; 6) взаємодія в рамках міжнародних експертних асоціацій (організацій);

²⁴ Rodolphe Archibald Reiss. URL: <https://crimcongress.com/portretnaya/rejs-rudolf-archibald/>

²⁵ Shepitko, M. (2019). Ukrainian Group of International Union of Penal Law: Way from Vienna to Paris. *A First Printed Criminalist*, 18, 43-61; Shepitko, V.Y., Olkhovsky V.O., Shepitko M.V. (2020) The process of scientific knowledge integration in crime prevention and trends of medical criminalistics development in ukraine in XIX – early XX century. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland: 1960), no. 73(1), pp. 176–179.

7) залучення судових експертів з різних країн до розслідування і судового розгляду міжнародних злочинів²⁶.

Формою міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи є участь судових експертів з різних держав у розслідуванні та судовому розгляді злочинів у галузі гуманітарного права та інших злочинів міжнародного характеру²⁷. Так, Нідерландський інститут судової експертизи (NFI) є однією з провідних світових криміналістичних лабораторій²⁸. Це – Національний інститут судової експертизи Нідерландів, розташований в Гаазі. Уявляється автономним підрозділом міністерства безпеки та юстиції Нідерландів, що підпорядковується Генеральному директорату з відправлення правосуддя та забезпечення правопорядку. Спектр експертної діяльності – більше 30 судово-експертних напрямів, включаючи судово-медичні дослідження (у тому числі експертизи по ДНК. Ведеться база даних ДНК Нідерландів. NFI має три основні напрямки діяльності: проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях; розробка нових методів судової експертизи; підготовка експертів і підвищення їх кваліфікації. Експерти NFI брали участь в роботі Спільної слідчої групи (Joint Investigation Team, JIT) у складі представників України, Нідерландів, Малайзії, Австралії та Бельгії під час розслідування обставин катастрофи пасажирського авіалайнера Boeing-777 рейсу MH17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року²⁹.

Формою міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи є участь судових експертів з різних держав у розслідуванні та судовому розгляді злочинів у галузі гуманітарного права та інших злочинів міжнародного характеру³⁰. Верховна Рада України та Європейський Парламент 16 вересня 2014 року ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Правила процедури Міжнародного кримінального суду (The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court) містять норми, зокрема статті 42, 43, 56, 93, які передбачають можливість залучення експертів до діяльності Міжнародного кримінального

²⁶ Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

²⁷ Там само.

²⁸ Netherlands Forensic Institute (NFI). URL: <https://www.forensicinstitute.nl/>

²⁹ Останні дані кримінального розслідування катастрофи авіалайнера Boeing-777 рейса MH17 (24.05.2018) <https://www.prosecutionservice.nl/latest/news/2018/05/24/the-latest-data-from-the-criminal-investigation-of-the-crash-of-the-boeing-777-flight-mh17>.

³⁰ Shepitko Valery Yu. , Shepitko Mykhaylo V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes // *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 28, No. 1, 2021. p.179-186. (in English).

суду³¹. До Міжнародного суду в Гаазі через злочини Росії проти України уже звернулось 38 країн світу³². Міжнародний кримінальний суд проводитиме незалежне розслідування воєнних злочинів в Україні, прагнучи встановити істину. Правила процедури і доказування Міжнародного кримінального суду (The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court) також передбачають використання спеціальних знань. Так, правило 19 "Expertise in the unit" регулює можливість звернення за експертизою в різних випадках³³.

Європейська мережа інститутів судової експертизи (ENFSI) була заснована в 1995 році з метою поліпшення взаємного обміну інформацією в галузі судової експертизи. Це, а також підвищення якості надання судово-медичних послуг в Європі стали основними проблемами мережі. Крім загальної роботи в галузі управління якістю і компетенціями, досліджень і розробок, освіти та професійної підготовки, різними судовими експертизами займаються 17 різних експертних робочих груп³⁴. ENFSI – найбільша у світі об'єднана організація судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання. Серед країн, інститути яких входять в європейську мережу: Вірменія, Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Греція, Грузія, Данія, Іспанія, Ірландія, Італія, Литва, Латвія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Швеція, Швейцарія. Найбільш відомими установами ENFSI, що проводять експертні дослідження, є Нідерландський, Польський, Празький і Угорський судово-експертні інститути.

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України (далі КНДІСЕ) перебуває у міжнародних зв'язках з науковими установами, навчальними закладами зарубіжних країн, міжнародними та неурядовими організаціями відповідно до ст. 24 Закону України «Про судову експертизу», проводячи спільні конференції, симпозиуми, семінари та здійснює обмін спеціалістами в рамках міжнародних проєктів та програм та поза межами відповідних програм. У 2017 році КНДІСЕ став членом Європейської мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI)). Відзначимо, що Національний науковий центр

³¹ Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

³² United Kingdom government official. (2022) URL: <https://twitter.com/BorisJohnson/status/1499123882296582149>

³³ The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf

³⁴ European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu/>.

«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (м. Харків) став членом Європейської мережі судово-експертних установ у 2018 році³⁵.

У 2019 року КНДІСЕ став першою установою серед експертних науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, що приймає часть у програмі обміну CEPOL – Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL – European Union Agency for Law Enforcement Training)³⁶. CEPOL надає можливість ставати учасниками програми обміну судовим експертам й фахівцям КНДІСЕ, які стали активними учасниками програми обміну та навчання на освітній платформі Leed CEPOL. CEPOL сприяє співпраці та обміну знаннями серед працівників правоохоронних органів ЄС (у тому числі і третіх країн), а тепер вже й судово-експертних установ, з питань, які впливають із пріоритетів ЄС у сфері безпеки, зокрема в частині Політики ЄС у сфері боротьби з організованою злочинністю. У країнах, які співпрацюють з CEPOL, діють Національні підрозділи CEPOL (національні контактні пункти). Пріоритетом у міжнародній діяльності КНДІСЕ є також залучення інструменту ТАІЕХ (Technical Assistance Information Exchange). Це вид зовнішньої допомоги, що надається Європейською Комісією для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*. У рамках інструменту ТАІЕХ експертами КНДІСЕ здійснюються навчальні візити, що надають змогу вивчати досвід країни-члена ЄС, організуються та проводяться семінари та робочі зустрічі з відповідними партнерами країн-членів ЄС у галузі судової експертизи.

У Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» 17 травня 2024 р. відбулась міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова. В своїх доповідях науковці здійснили аналіз сучасного стану законодавства про судову експертизу в Україні та визначили його недоліки та прогалини; виявили ключові напрямки розвитку законодавства про судову експертизу для вдосконалення процедур та методів проведення судових експертиз; дослідили правовий статус судового експерта, визначили роль і відповідальність судових експертів; розкрили актуальні питання професійної

³⁵ Делегація КНДІСЕ на щорічній зустрічі ENFSI у місті Будапешт (2018). URL: <https://www.hniise.gov.ua/14143-delegatsya-xndse-na-shchorochni-zustrich-enfsi-u-mst-budapesht.html>

³⁶ КНДІСЕ: Міжнародна діяльність. URL: <https://kndise.gov.ua/mizhnarodna-diyalnist/>

підготовки судових експертів в контексті оновлення законодавства про судово-експертну діяльність. Зокрема, на конференції обговорювалося питання взаємодії судових експертів в складі спільних слідчих груп під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, в тому числі і з залученням іноземних експертів³⁷. Судовий експерт, який відіграє важливу роль під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, насамперед огляду місця події. Так, дії із підготовки об'єктів потенційних судових експертиз, що розпочинаються на етапі проведення огляду місця події масової загибелі людей, впливають на забезпечення виконання ідентифікаційних, діагностичних, ситуаційних і реконструктивних завдань. Актуальності набувають завдання із виявлення осіб, причетних до вчинення кримінально протиправних діянь, і подальшої їх процесуальної ідентифікації за ознаками зовнішності, що відбувається шляхом проведення судових портретних експертиз і експертиз за матеріалами відеозапису. Доволі часто виникає потреба в ідентифікації особи за матеріалами відеозапису. У цьому аспекті важливо наголосити на необхідності запозичення апробованого міжнародного досвіду та шляхів його впровадження у судово-експертну діяльність на національному рівні, а також на використанні сучасних програмних технологій.

Однією з ключових проблем, яка виникає під час проведення судових експертиз на таких територіях, є забезпечення безпеки експертів та матеріальних доказів. Адже у таких умовах існує високий ризик для життя та здоров'я людей, тому необхідно вживати заходів для забезпечення безпеки під час проведення експертиз (наприклад, супроводження спеціальних патрулів, використання захисного спорядження)³⁸. Іншим складним аспектом є обмежений доступ до об'єктів дослідження на таких територіях України. Це може ускладнити проведення експертиз та отримання необхідної інформації для розслідування кримінальних справ. Також може виникнути необхідність співпраці з місцевими органами влади, що вимагати додаткового часу та ресурсів. Одним із базових принципів проведення судових експертиз на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих, є незалежність та об'єктивність

³⁷ Васюта Ю. Взаємодія судових експертів зі спільними слідчими групами під час розслідування кримінальних правопорушень. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. с. 54-55.

³⁸ Груздова В. Специфіка проведення судових експертиз на територіях, де ведуться (велися) бойові дії. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 76-77.

експертного дослідження. Це необхідно для забезпечення справедливого судового процесу, визначення винних осіб і запобігання можливих помилок або перекручення фактів. Незалежність експертного дослідження передбачає визначення чітких процедур контролю та нагляду за проведенням експертиз, а також залучення незалежних експертів та моніторинг результатів. Проведення судових експертиз на територіях, де ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, є складним завданням, яке вимагає спеціального підходу та урахування особливостей. Необхідно забезпечити безпеку учасникам експертного провадження, не втратити речові докази. А також забезпечити доступ до об'єктів дослідження та гарантувати незалежність та об'єктивність експертного дослідження для забезпечення в майбутньому об'єктивного дослідження судом зібраної доказової бази.

Сьогодні часто доводиться робити експертизи без огляду об'єктів дослідження³⁹. Відповідно до затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (з подальшими змінами та доповненнями), у разі неможливості провести огляд об'єктів досліджень дозволено проводити експертизу за даними, які містяться в наданих документах, фотографіях та інших матеріалах справи⁴⁰. А саме: коли не можна повністю оглянути об'єкт, якщо його знищено або він знаходиться на окупованих територіях, або якщо минув певний період часу з дати скоєння кримінального правопорушення.

ВИСНОВКИ

Атаки на культурну спадщину та її зв'язок з політикою національної ідентичності збільшує питання її захисту до рівня проблеми національної безпеки. Міжнародні підходи до збереження культурної спадщини, висновки щодо її значення в житті суспільства мають бути внесені до Закону України «Про національну безпеку

³⁹ Бордакова І. Нормативно-правове регулювання та призначення товарознавчих експертиз в умовах воєнного стану. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 37-39.

⁴⁰ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

України» та Стратегії національної безпеки України. Відновлення культурної спадщини стане важливим завданням держави і суспільства після перемоги України. А наразі маємо робити все належне, щоби зберегти та врятувати наші культурні цінності.

Державна політика у сфері збереження культурної спадщини, відповідно до статусу України як кандидата в члени ЄС та ратифікованих міжнародних Конвенцій, має охоплювати: матеріальну (рухому та нерухому), нематеріальну (духовну), цифрову, а також природну спадщину України. Національне кримінальне законодавство має передбачати посилену кримінальну відповідальність за пошкодження або знищення культурних цінностей спеціального та посиленого захисту.

Охорона культурної спадщини в умовах російської агресії має ґрунтуватися на її значенні для Українського народу зокрема як потенціалу повоєнного відновлення та сталого розвитку української держави. Національне законодавство щодо захисту культурної спадщини потребує вдосконалення у напрямі імплементації норм міжнародного гуманітарного права.

Національний реєстр культурних цінностей України, інвентаризація та картографування культурних цінностей є важливими інструментами для їх збереження, верифікації культурних цінностей в умовах ведення бойових дій, оцінки втрат та притягнення до відповідальності за порушення стороною – агресором норм міжнародного права. Національні бази даних щодо культурної спадщини мають охоплювати по-можливості всі об'єкти.

Існує об'єктивна необхідність створення спеціального підрозділу охорони культурної спадщини у збройних силах України й навчання збройних сил захистові культурних цінностей. Нагальною є розширення можливостей співпраці збройних сил України з міжнародними організаціями охорони культурної спадщини та національними інститутами, відповідальними за їх охорону.

Використання інформаційно-аналітичних систем і технологій відеомоніторингу правоохоронними органами України є необхідною умовою для забезпечення ефективності розслідування і попередження кримінальних правопорушень з метою захисту культури та культурної спадщини України в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення країни. Використання цифрових технологій і систем документування дозволить розширити можливості своєчасного повідомлення правоохоронців про правопорушення, розшуку і ідентифікації злочинців, оптимізувати процес розслідування кримінальних правопорушень і притягнення винних до відповідальності.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню можливостей використання цифрових технологій і інновацій в діяльності правоохоронних органів щодо захисту культури та культурної спадщини України в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення країни. Розглянуто можливості таких технологій в діяльності як в процесі превентивної діяльності правоохоронних та інших органів злочинам у сфері охорони об'єктів культурної спадщини, так і під час документування і досудового розслідування воєнних кримінальних правопорушень. Передусім, завдяки цим технологіям розширяються можливості оперативного отримання та документування інформації про правопорушення, надаються можливості подальшого збирання доказової інформації та утворюються підстави наступного винних осіб до відповідальності.

На основі аналізу світового досвіду у нормах міжнародного гуманітарного права щодо захисту культурних цінностей, прикладів впровадження новітніх цифрових технологій і систем в правоохоронну і правозахисну діяльність, результатів профільних наукових досліджень запропоновано системний підхід до впровадження передових цифрових технологій і інновацій в діяльність правоохоронних органів щодо захисту культури та культурної спадщини України. В роботі приділяється увага питанню взаємодії між правоохоронними органами та військовими силами в умовах воєнного стану, а також проблемі дезінформації в соціальних мережах та інформаційному просторі. Автор дотримується позиції щодо необхідності широкої імплементації в національне, зокрема кримінальне законодавство України норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права охорони культурних цінностей. Також, вельми потрібним є підвищення якості національних розслідувань воєнних злочинів, документування воєнних злочинів, створення доказової бази, що дасть змогу ефективно відстоювати інтереси України як у міжнародних судах, так і здійснювати правосуддя на національному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звернення. (04.03.2022) URL: <https://crimcongress.com/news/звернення/>.
2. У Харкові 24 історичні будівлі пошкоджені внаслідок ударів РФ 16 січня (18 січня 2024). URL: <https://suspilne.media/kharkiv/664194-u-harkovi-vnaslidok-udariv-rf-16-sicna-poskodzeni-24-istoricni-budivli/>.
3. Проблеми використання систем штучного інтелекту в роботі органів кримінальної юстиції // Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : матеріали наук.-практ. онлайн-

семинару (м. Харків, 5 листоп. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 6-10. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bits.../123456789/18957/1/6-10.pdf>

4. Культурна спадщина та національна безпека : аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 58 с. <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>.

5. 1987 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію (02.05.2024). URL: <https://mcip.gov.ua/news/1987-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-zaznaly-poshkodzhen-chy-rujnuvan-cherez-rosijsku-agresiyu/>.

6. Кара-Васильєва Т. В. Культурна спадщина України: дослідження, її стан у період новітніх викликів сучасності. *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 7. С. 42–46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2022_7_13

7. Прокурори на захисті державних інтересів: Захист культурної спадщини на Одещині. (29.03.2024). URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prokurori-na-zaxisti-derzavnix-interesiv-zaxist-kulturnoyi-spadshhini-na-odeshhini>.

8. Кулакова Н. В. Кримінально-правова охорона об'єктів культурної спадщини України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc9/52.pdf>

9. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки: Указ президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2732023-46733>.

10. Президент України схвалив Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку (12.05.2023). URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prezident-ukrayini-sxvaliv-kompleksnii-strategicnii-plan-reformuvannya-organiv-pravoporyadku>.

11. Україна та Польща підписали Меморандум про співпрацю щодо інвентаризації втрат культурної спадщини внаслідок вторгнення рф. (24 травня 2023). URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-polshcha-pidpysaly-memorandum-pro-spivpratsiu-shchodo-inventaryzatsii-vtrat-kulturnoi-spadshchyny-vnaslidok-vtorhnnennia-rf>.

12. Музейники США за допомогою технологій НАСА допомагають Україні збирати докази воєнних злочинів РФ (07.09.2023). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/kulturna-spadshchyna-voyenni-zlochynu/32596637.html>.

13. Рувінська В.М., Девятков В.В. Відеоспостереження для систем безпеки: моделі, методи та запропоновані рішення. *Інформатика та математичні методи в моделюванні*. 2021. Том 11, № 4. С.331-342. URL: [http://immm.op.edu.ua/files/archive/n4_v11_2021/2021_4\(9\).pdf](http://immm.op.edu.ua/files/archive/n4_v11_2021/2021_4(9).pdf).

14. Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки: проект Закону від 20.02.2024 р. № 11031. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43733>.

15. Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй A/RES/ES-11/5 «Сприяння здійсненню правового захисту і забезпечення відшкодування шкоди у зв'язку з агресією проти України» (14 листопада 2022). URL: https://rd4u.coe.int/documents/358068/372244/A_RES_ES-11_5.pdf/079afc90-b392-a0ab-43ad-41409c7e8aa4?t=1708702069853.

16. Реєстр збитків для України. Хронологія подій. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/timeline>.

17. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#n2>.

18. Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 р. № 624. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text>.

19. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.12.2023 р. № 1256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-2023-%D0%BF#Text>.

20. Портал «Культурні злочини». URL: culturecrimes.mkip.gov.ua.

21. Запустили “Реєстр зруйнованих об'єктів культурної спадщини України”. (05 липня 2023 р.). URL: <https://shtab.net/news/view/vprovadzhuemo-cifrovi-instrumenti-dlya-fiksaciji-v/>.

22. Карта Відновлення та Руйнувань. URL: <https://reukraine.shtab.net/objects>.

23. Shepitko, M. (2019). Ukrainian Group of International Union of Penal Law: Way from Vienna to Paris. *A First Printed Criminalist*, 18, 43-61

24. Shepitko, V.Y., Olkhovsky V.O., Shepitko M.V. (2020) The process of scientific knowledge integration in crime prevention and trends of medical criminalistics development in ukraine in XIX – early XX century. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland: 1960), no. 73(1), pp. 176–179.

25. Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

26. Батиргарєєва В.С. Правова платформа для забезпечення в Україні ефективного захисту цифрових трансформацій суспільства. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 21-34. URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=2148893118868512848&btnI=1&hl=ru>

27. Shevchuk, V. (2023). Development trends in criminalistics in the era of digitalization. *Scientific Collection «InterConf+»*, 33(155), 198–219. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.05.2023.019>

28. Шевчук В.М. (2022). Цифрова криміналістика: формування та роль у забезпеченні безпекового середовища України. *Нова архітектура безпекового середовища України: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 грудня, 2022 р.)*. Харків: Юрайт, 2022. С. 146-150.

29. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів: цифровізація, інновації, перспективи. *Military offences and war crimes: background, theory and practice: Scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. С. 795-823. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8791/18392-1>.

30. Shevchuk, Viktor M. Methodological problems of the *conceptual framework development for innovation studies in forensic science*. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2020, 27(2), стр. 170–183.

31. Zhuravel, Volodymyr A. Reliability evaluation of a forensic expert's opinion: World practices and Ukrainian realities / Zhuravel, V.A., Konovalova, V.E., Avdeyeva, G.K. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2021, 28(2), стр. 252–261.

32. Netherlands Forensic Institute (NFI). URL: <https://www.forensicinstitute.nl/>

33. Останні дані кримінального розслідування катастрофи авіалайнера Boeing-777 рейса MH17 (24.05.2018).

URL: <https://www.prosecutionservice.nl/latest/news/2018/05/24/the-latest-data-from-the-criminal-investigation-of-the-crash-of-the-boeing-777-flight-mh17>.

34. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

35. Boris Johnson. United Kingdom government official. 02.03.2022. URL: <https://twitter.com/BorisJohnson/status/1499123882296582149>.

36. The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. URL: [https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-](https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf)

B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf

37. European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu/>.

38. Делегація ХНДІСЕ на щорічній зустрічі ENFSI у місті Будапешт (2018). URL: <https://www.hniise.gov.ua/14143-delegatsya-xndse-na-shchorchni-zustrch-enfsi-u-mst-budapesht.html>

39. КНДІСЕ: Міжнародна діяльність. URL: <https://kndise.gov.ua/mizhnarodna-diyalnist/>

40. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. 314 с.

41. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. 314 с.

Information about the author:

Nehrebetskyi Vladyslav Valerevych,

Ph. D. in Law,

Researcher at Academician Stashis Scientific Research Institute
for the Study of Crime Problems

National Academy of Law Sciences of Ukraine

49, Pushkinska str., Kharkiv, 61002, Ukraine,

Associate Professor at the Department of Criminalistics

Yaroslav Mudryi National Law University

77, Pushkinska str., Kharkiv, 61024, Ukraine